

Florica Dimitrescu

UN PROIECT DESCHIS – CAZUL MEDICINEI

*Colegei de catedră de la Facultatea de Litere a
Universității din București, Adriana Stoichițoiu,
împreună cu cele mai dragi urări pentru o frumoasă
aniversare!*

În anul 2019, în volumul *Omagiu*, închinat la 90 de ani colegului nostru, profesorul academician Grigore Brâncuș, i-am dedicat un articol intitulat *Un îndemn lexicografic*, destinat a atrage atenția asupra a numeroase cuvinte sau sintagme lexicale noi cuprinse în *Anuarul Academiei Române* pe anul 2018 care nu figurează în DEX, dicționarul ce ar trebui să se găsească în orice casă și, cu atât mai mult, într-o casă cu copii de școală. Sigur că a trecut prea puțin timp de atunci ca să se poată începe, concret, activitatea la aspectul semnalat; cu răbdare, sperăm, însă, că semnalul de alarmă tras să se fi auzit unde trebuie și, cât de curând, să vedem o nouă ediție a DEX-ului în care măcar o parte dintre termenii semnalati acolo să-și găsească locul cuvenit. Ca un corolar la *Anuar*, am ținut să parcurgem și articolele ce conțin prezentările făcute membrilor Academiei Române în ultima ediție a *Dicționarului Academiei* realizat de membra corespondentă a Academiei Române, excelenta istorică Dorina Rusu, autoare a numeroase volume despre activitatea prezentă sau trecută a acestei importante Instituții. Ca și în *Anuar*, însă, ne-am izbit de aceeași problemă, uneori de aceleași sau de alte cuvinte utilizate de membrii Academiei Române în lucrările lor, dar inexistente în dicționarele noastre și, în special în DEX, ceea ce pare curios. Este normal ca termenii folosiți în lucrările lor de specialitate să apară exclusiv în dicționarele disciplinelor pe care membrii Academiei Române le slujesc de ani buni de zile și să nu fie cunoscuți de cât mai mulți români? Este de înțeles că atunci când apare un nou concept, un nou instrument de lucru în știință etc. acesta nu poate fi cuprins imediat într-un dicționar de largă suprafață, dar unul de acest tip ar trebui „împrosătat” la câțiva ani. De exemplu, în Franța, *Larousse-ul* și *Petit Robert-ul* apar anual, cu o nouă ediție, primăvara. Sigur că situația economică a țării noastre nu ne-ar permite acest ritm (dorit!), dar măcar odată la cinci ani ar fi necesar un nou DEX...

Evident că, astfel, avem cel puțin două dicționare, unul științific propriu-zis, consultat, în genere, de specialiști de un anumit nivel, și altul, de tipul DEX-ului, care se adresează marilor mase ce doresc să se informeze, pentru a fi, cât de cât, la

LR, LXIX, nr. 1, p. 119–125, București, 2020

zi cu progresele în diferitele domenii care ar fi normal să fie reflectate și în DEX. Conceptual, ambele definiții, din DEX și, de pildă, dintr-un dicționar medical specializat, trebuie să aibă același scop, să dea oricui dorește o definiție corectă, de exemplu a unei maladii. Dar limbajul va fi, într-un fel diferit: în cazul DEX-ului se va utiliza un lexic pe înțelesul tuturor, care să nu pună probleme de „înțelegere”, a descrierii bolii respective în liniile ei esențiale. În acest timp, într-un dicționar de specialitate precum un dicționar m e d i c a l, va fi utilizat un limbaj specializat, odată ce, de această dată, se adresează unor persoane avizate care, prin studiile lor, cunosc terminologia medicală. De exemplu știu etimologia unor cuvinte chiar de curând utilizate într-o nouă specialitate medicală care nu le vor pune probleme de „înțelegere”. Astfel, definiția va fi lărgită, se vor da amănunte, unele subtilități de care un medic trebuie să țină seama, pe când omul obișnuit nu are nimic de a face cu acestea și, deci, nu-l interesează, dar într-un dicționar de tipul DEX-ului va putea avea o viziune generală asupra unei anumite boli. În ceea ce ne privește, pledăm ca o serie de termeni precum cei amintiți în *Omagiu* să fie incluși în DEX cu definiții expuse într-un limbaj obișnuit, comun, pentru a nu fi lăsat de o parte omul așa-zis „de pe stradă”, care vrea și el să afle de ce boală suferă el însuși sau cineva din anturajul său, să aibă și el un instrument de încredere pe care să-l consulte când se întâmplă să aibă nevoie. Se înțelege, astfel, de ce am ținut să „începem” acum și aici cu domeniul medical, probabil cel mai „aproape” de fiecare dintre noi în raport cu celelalte, deși nu trebuie neglijate nici alte arii largi, cum ar fi cel tehnic sau cel economic, de care se „izbește” aproape zilnic fiecare dintre noi...

Dar, pentru a se realiza în bune condiții un nou DEX, insistăm că ar fi necesar ca, pe lângă redactorii obișnuiți ce elaborează diversele dicționare în lucru la Institutele de lingvistică din țară – de ex. la DEX sau la DA –, să existe câțiva specialiști în *n o m e n c l a t u r ă*, cum era pe vremuri, la Institutul de Lingvistică din București, regretatul nostru coleg Constant Maneca, membru într-un comitet de oameni de știință din toate domeniile, ce aveau în grijă noile denumiri, precum și definițiile și explicațiile de toate felurile ale acestora. Astfel, ar fi imperios trebuitor un bun cunoscător al limbilor elină și **latină**, care, astfel, ar putea dovedi că aceste două limbi numai „moarte” nu pot fi denumite, odată ce din ele se „construiesc” și astăzi cuvinte noi cu caracter științific, unele de largă suprafață, de exemplu în medicină sau în farmacie, sau de mai mică amplitudine, să zicem, de exemplu, în domeniul fotografic. De asemenea, dintre limbile actualmente vii ar fi obligatoriu să figureze specialiști în cel puțin trei grupuri de idiomuri – romanice, germanice și slave –, care să vegheze la noile creații ale unor ramuri științifice inovatoare.

Se știe că la Academia Română există o *Comisie de terminologie pentru științele exacte*, condusă de acad. Mihai-Viorel Bădescu (v. *Anuarul* 2018, p. 70), dar ne întrebăm de ce această comisie se rezumă exclusiv la „științele exacte”, când

secțiile Academiei sunt extinse și la alte domenii științifice. Oricum, opinăm că într-o astfel de comisie ar fi normal să se afle și un specialist în lingvistică.

*

Începem discuția relativă la terminologia științifică cu situația din medicină din simplul motiv că oricare dintre noi are sau va avea de a face cu acest domeniu al științei mult mai des decât cu zona altor științe.

Secția de științe medicale este a zecea în *Anuarul Academiei* din anul 2018, p. 36, și este alcătuită din 19 membri, având ca președinte pe acad. **Victor Voicu**. La fiecare membru al Academiei Române din acest domeniu am întâlnit sintagme medicale și termeni independenți, unii dintre ei relativ cunoscuți în limbajul obișnuit (cum ar fi *scleroza în plăci* sau *fertilitatea in vitro*), iar alții deloc cunoscuți, având în comun faptul că în DEX 2016, deci ultima ediție a acestuia, nu figurează sau, probabil în unele cazuri, ne-au scăpat nouă din vedere, fapt cu totul reprobabil, dar pentru care ne cerem, încă de pe acum, scuzele de rigoare.

Secția medicală are 8 membri titulari:

Acad. **Gheorghe Benga**, medicină moleculară, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 170–172, unde sunt înregistrați termeni sau sintagme medicale precum: *biologie celulară*, *biologie moleculară*, *biomembrană*, *liposom*, *aminoacidopatie*, *aquaporină* (termen introdus în limbajul medical de autor), *medicină moleculară*, *scientometrie*.

Acad. **Costin E. Cernescu**, virusologie, care figurează în Rusu, MAR, la p. 331, cu următoarea terminologie specifică: *virus rugeolos*, *neuroviroză*, *panencefalită sclerizantă subacută*, *scleroză în plăci*, *viroze cu potențial bioterorist*, *gazde imunocompetente și imunodeprimate*, *medicină translațională*.

Acad. **Leon Dănăilă**, neurochirurgie, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 470–472, unde s-au înregistrat termenii sau sintagmele de mai jos: *microneurochirurgie*, *operații psihochirurgicale*, *microscopie electronică*, *anevrisme intracraniene*, *biopsii vasculare cerebrale*, *sistemul arterial verebrobazilar*, *anastomoză extra-intracraniană*, *analizare electrono-microscopică*, *cordocit* (o nouă celulă cerebrală descoperită de L.D.), *tehnica microneurochirurgicală* (introdusă în țară de L.D.), *Psihoneurologie* (titlul unui volum de L.D.), *tromboembolism*, *Apoptoza* (idem, titlu), *Hemoragia subarahnoidiană anevrismală* (idem.).

Acad. **Nicolae Ghilezan**, medic, care figurează în Rusu, MAR, la p. 673, cu o serie de termeni sau sintagme precum: *radioterapie oncologică*, *dozimetria radiațiilor*, *dozimetria clinică*, *Cobaltoterapia* (titlul unui volum de N.G.), *îndreptar de radioterapie antitumorală* (idem).

Acad. **Constantin Ionescu-Târgoviște**, boli de nutriție-diabet, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 825–826 cu următoarea terminologie medicală: *genetică diabetologică*, *Stările hiperosmolare* (titlul unui volum de C.I.-T.), *proiect multicentric*, *explorări neurofiziologice*, *genetică diabetologică*, *Particularitățile*

fenotipice la femeie (idem, titlu), ca și medicamente antidiabetice realizate de autor: *Fitodiab, Fitolip, Neuromion, Retinofort*.

Acad. **Constantin Popa**, neurologie, care figurează în Rusu, MAR II, la p. 378–379, cu numeroși termeni sau sintagme ale specialității sale: *boli neurovasculare, explorări neurofiziologice, studii multicentrice, compartimentul neurovascular, neurotrofină, citokinele inflamatorii, „perfuzia de lux”, sindromul de hemoabatere, ocluziile arteriale cervico-cerebrale, tranzit transcerebral, semnalele microembolice cerebrale, zona de mismatch, „unitățile de stroke”, zona de penumbră în stroke, stroke-ul ischemic, conferințe de stroke, boli neurovasculare, neurofiziologie clinică, monoemisie, medicină nucleară, cercetări neurovasculare, epileptologie, neurocardiologie, Gamma-Angio-Encefalografie* (volum apărut sub conducerea lui C.P.), *fiziopatologie nevraxială* (modernizată de C.P. din anul 1996).

Acad. **Ioanei Sinescu**, urologie-chirurgie, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 600–601, având specifică o vastă terminologie precum: *aortografie, endourologie, vasculogenic, vasografie, vaso-vasostomie, vasotomii microscopice, cercetarea neovezicilor de substituție ortotopică, cistectomia radicală, extensie cavo-cardiacă, tumorile uroteliale, stadii locoregionale, tratament multimodal, brahiterapie, cancere prostatice intracapsulare, Cistoplastia de substituit* (volum de I.S.), *Romtransplant, urodinamică*.

Acad. **Victor Voicu**, farmacologie, care figurează în Rusu, MAR II, la pp. 824–825, unde sunt înregistrați termeni și sintagme ca: *toxicitate COF, mijloace antidotice, fiziopatologia și patofarmacologia organismului iradiat, pesticide organofosforice, interfețe membranare*; V.V. este autorul „*teoriei interacțiunilor finite*”, *Vademecum de chimioterapie antineoplazică* (titlul unui volum de V.V.). *Antipsihotice* (idem, titlu), *anestezie sub- arahnoidiană hiperbară, produs anticolinergic, neuropsihofarmacologie*.

Secția medicală are cinci membri corespondenți:

Prof. **Monica Voichița Acalovschi**, gastroenterolog, care, fiind primită în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în același an, 2016.

Prof. **Ovidiu Alexandru Băjenaru**, neurologie, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în același an, 2016.

Prof. **Dumitru Dobrescu**, farmacologie, care figurează în MAR, la pp. 509–510, cu o serie de termeni sau de sintagme precum: *farmacoepidemiologie, farmacologie ecologică* (concept elaborat de D.D.), *Gerontofarmacologie* (titlul unui volum de D.D.), 25 de medicamente concepute de D.D. dintre care: *Distonocalm, Calmogen, Cerviron, Romener, Esogest, Clonidină; anhidrază carbonică, substanțe secretagoge, farmacie clinică*.

Prof. **Irinel Popescu**, boli digestive și transplant hepatic, care figurează în Rusu, MAR II, la pp. 393–394, cu o bogată terminologie medicală ca: *studiu*

chimico-patologic, prelevări multiorgane, transplant „domino”, transplant dual, excludere vasculară totală, hepatectomie, abord posterior, mezopancreas, supraspecializare, chirurgie hepato-bilio-pancreatică, secționectomie, oncogenomic, colangiocarcinom, hepatocarcinom, medicină translațională, miniinvaziv.

Prof. **Dragoș Vinereanu**, cardiologie, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în același an, 2016.

Secția medicală are șase membri de onoare din țară:

Prof. **Constantin Bălăceanu-Stolnici**, medic, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 141–142, cu termenii și sintagmele medicale: *neurooftalmologie, neurootologie, neurofiziologie, gnoză, neurobiologie, grup sanitar-epidemic.*

Prof. **Alexandru Beliș**, medicină legală, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în același an, 2016.

Prof. **Leonida Gherasim**, medic cardiolog, care, figurează în Rusu, MAR, la pp. 663–664, cu următoarea terminologie: *biologia celulară* (disciplină introdusă de L.G. în programa de învățământ), *boala tromboembolică, corelație cardiorenală, cardioneurologică.*

Prof. **Nicolae Hâncu**, medic, care figurează în Rusu, MAR, la p. 784, cu lexeme precum: *lipidologie clinică, dislipidemie.*

Prof. **George Litarcek**, medic, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în același an, 2016.

Prof. **Carol Stanciu**, medic, care, figurează în Rusu, MAR II, la pp. 636–637, cu următoarea terminologie medicală: *origine peptică, refluxul gastroesofagian, ulcer gastro-duodenal, alumino-silicat* (în DEX – *alumosilicat*), *medico-chirurgical.*

Din aceeași secție au făcut parte și medicii:

Muntean Ioan, care figurează în Rusu, MAR II, la pp. 164–165, dar nu apare în lista Secției de științe medicale din *Anuarul* 2018, din cauză că a decedat în același an; fiind singurul medic în specialitatea obstetrică-ginecologie în secția luată în discuție, am crezut de cuviință să fie trecut aici cu următoarele elemente lexicale medicale: *embriotransfer, uter cicatriceal, fertilizare in vitro, FIV, histerectomie totală laparoscopică, tratament conservativ al sarcinii cervicale, euroregiunea DKMT.*

Ovidiu Băjenaru, creatorul neurologiei moderne la noi, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în același an, 2016, dar care, din păcate, a fost răpus de nemilosul COVID-19 în vara anului 2020. Despre acesta au apărut aprecieri deosebite în diverse publicații, dintre care reținem una definitivă din *România literară*, 37, 11 IX 2020, p. 23, scrisă de pana inimoasei critice de artă Marina Constantinescu: „Personalitatea sa a fost mult peste vremuri. Un savant Luminat”...

Dintre toate bolile amintite mai sus, am avut ocazia ca, la persoane apropiate, să am a face, din anii '50, cu extrem de dureroasa *scleroză în plăci* la o fostă studentă și, din anii '60, cu insidiosul *ulcer gastro-duodenal* la soțul meu. De acesta din urmă l-au vindecat pe soțul meu doi doctori admirabili, Octavian

Hoancă, de la Spitalul Vasile Roaită, și colegul său, Titus Popescu, de la spitalul Colentina, care, în același timp, îl îngrijea și pe vecinul nostru de casă și bun prieten, marele matematician Solomon Marcus. Cei doi medici, deveniți, între timp, prietenii noștri de nădejde, s-au stins, ca și excepționalul matematician, dar amintirea lor rămâne luminoasă cât mai trăim... Oricum, în DEX cele două boli nu sunt înregistrate sub forma lor sintagmatică, așa cum s-ar cuveni.

Câteva observații cu caracter general referitoare la elementele lexicale semnalate mai sus: cele mai numeroase lexeme cu temă medicală sunt cele independente și sintagmele, dar primele par a fi cedat încă mai de multă vreme primul loc celor din a doua categorie. Într-adevăr, în ultimul timp, au ieșit la suprafață sintagmele din simplul motiv că specialitățile medicinale deja cunoscute s-au ramificat în numeroase specii și sub-specii care, fiecare, se exprimă prin mai multe elemente lexicale, tocmai pentru a se diferenția de celelalte... Exemple se întâlnesc la tot pasul și se remarcă, *supra*, unde se prezintă sub forma, în principal, a două modalități de formare:

a₁) prin sintagme propriu-zise alcătuite din două elemente lexicale de tipul:

biologie celulară, biologie moleculară, medicină moleculară, scleroză în plăci, medicină translațională, anevrisme intracraniene, radioterapie antitumorală, genetică diabetologică, citokine inflamatorii, sindromul de hemoabatere, zona de mismatch, stroke-ul ischemic, fiziopatologie nevraxială, cistectomie radicală, chimie terapie antineoplazică, farmacologie ecologică, prelevări multiorgane, transplant „domino”, transplant dual, biologie celulară, corelație cardiorenală, cistoplastia de substituție;

a₂) din trei elemente lexicale:

pancefalită sclerozantă subacută, anastomoză extra-intercraniană, hemoragie subarahnoidiană anevrismală, sistem arterial verebrobazilar;

b) cu ajutorul prefixoidelor, ceea ce se întâmplă foarte des și anume:

b₁) cu câte un prefixoid, de exemplu: *aminoaciditate, scientometric, neurovitoză* etc.;

b₂) cu câte două prefixoide:

aminoacidopatie, microneurochirurgie antineoplazică, neuropsihofarmacologie, farmacoepidemiologie, hepatobiliopancreatită sau, mai rar:

b₃) cu câte trei prefixoide:

Gamma-angioencefalografie.

În fine, o altă constatare: deși ne-am referit la o unică ramură ocupațională – medicina – nu ni s-a prezentat decât o singură dată o sintagmă comună, care este una azi foarte răspândită, la „modă”, și deci era greu de a fi evitată – „*medicină nucleară*”. Altfel, predomină o varietate extraordinară de combinații noi, iar în viitor, indiferent că acestea sunt relativ aproape de noi sau, dimpotrivă, foarte îndepărtate, să ne așteptăm la infinite și, poate, extravagante „apropieri” între

teremeni extrem de diferiți. Totul va depinde de varietatea inovațiilor și de fantezia savanților descoperitori...

Rămânem în așteptarea noului DEX, în care redactorii să aibă răbdarea de a cuprinde și **lexemele independente, dar și sintagmele semnalate aici** și, probabil, și la alte boli noi precum, din anul în curs, 2020, COVID-19¹. Trebuie menționat că Academia Română a publicat în luna august, cu o promptitudine excepțională, excelentul volum *Pandemia COVID-19 în România – Aspecte clinice și epidemiologice*, prin efortul a 45 de medici coordonați de acad. Victor Voicu, acad. Costin Cernescu și prof. dr. Irinel Popescu, membru corespondent al Academiei Române.

București, iunie 2020, cu un adaos privitor la regretatul profesor Ovidiu Băjenaru în septembrie 2020.

BIBLIOGRAFIE

- Anuarul 2018 – Academia Română, *Anuar* – 2018, red. responsabil, Bogdan Cristea, București, 2018.
DA – Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, din 1913.
DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, tirajul 2016.
Larousse – *Le Petit Larousse Mustre*, Paris, diferiți ani.
Omagiu – *Omagiu profesorului Grigore Brâncuș la 90 de ani*, editori Gh. Chivu, Cătălina Vătășescu, București, 2019.
PR – *Le Petit Robert*, Paris, diferiți ani.
Rusu, MAR – Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, Dicționar*, 1866–2016, vol. I–II, București, 2016.

¹ În ceea ce mă privește, pot semnala că, de la începutul anului în curs, pregătesc un articol cu considerații lingvistice asupra bogatei *terminologii* a acestei maladii, care a bulversat întreaga omenire contemporană.